

שב

כיבוד

פרק ה' - דין מורא מאב ואם

אב ואם

על מצוה אפילו מדברי סופרים לא ישמע לו. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רמ סעיף טו). וצריך לומר שמכיון שרגליו היו רחוצות ונקיות אפילו נשאר קצת רוח רעה עליהם, אין בזה כדי לשרות על המים לטמאם, כיון שנחלש תוקף הרוח רעה, וכמו שנתבאר בשו"ת יביע אומר חלק ד' וחלק אורח חיים סימן א' סק"י. ע"ש.

בענין קבלת שירות מהוריו

אולם גם לדבריו י"ל שזהו דוקא כשאביו וגם אמו הגישו לו כל אחד מהם כוס אחד, והוא אינו זקוק אלא לכוס אחד, יש להעדיף לקבל מאמו, ולא יקבל מאביו, משום שאם יקבל מאביו כיון שכן תורה הוא חלשא דעתיה כשיראה שכיבוד האם חמור בעיניו יותר. וכן מצאתי בעיני יעקב לבעל השבות יעקב שפירש כן. ע"ש. אבל אם אביו או אמו הגישו לפניו דבר מאכל או כוס תה, ומפצירים בו על כך, ואם לא יקבל יקפידו מאד, יש לו לקבל מהם. ועיין במקנה (קידושין לא) ש"כ, דהא דאמרינן כיון דבר תורה הוא חלשא דעתיה, היינו טעמא משום דאף על גב דקי"ל (קידושין לב) האב שמחל על כבודו כבודו מחול, וכן הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, משום דאורייתא דיליה היא, מכל מקום צריך לעשות לו הידור קצת אע"פ שמחל, כדאמרי' בקידושין (לכ) דרבא הוה משקי בי הילולא דבריה, ודלי כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה, לרב פינחס ולרב מרי בני רב חסדא ולא קמו מקמיה ואיקפד עלייהו וכו', משום דאפ"ה הידור היו צריכים לעשות לו. ע"כ. ולפי זה כשהאב או הרב מקפידים מאד אם לא יקבל, עצם ההפצרה לקבל חשיב הידור קצת, ובפרט עם בקשת המחילה מכבודם. דבוראי שפיר דמי לקבל מהם, והרי רב פפא ורב הונא בדרי' קיבלו ג"כ מרבא, שהיה רבם, ורוחק לומר דשאני התם שהיה בנישואין של בנו ודרך בעל הנישואין לארח ולכבד את אורחיו, משא"כ בעלמא.

ועיין להמאירי (קידושין לא. עמוד קפב בדיה כשם) שכתב, שאם הבן רואה שכבודו יקר בעיני הוריו מפני שהוא אהוב ונכבד בעיניהם יותר מדאי ורצה לעשות כרצונם רשאי, ולא עוד אלא אפילו רצו הם לשרתו ולעבדו ומכיר בהם שזה הוא רצונם יקבל מהם. ע"כ. ולהלן (סוף ע"י קפג) הביא הדין שבגמ', שאם היה הבן ת"ח ורצו אביו ואמו לשמשו יקבל מאמו ולא יקבל מאביו, שמכיון שהוא בן תורה יש לו בזה חלישות הדעת. ע"כ. ולהלן (עמוד קפז) כתב, האב או הרב, ואפילו הנשיא, שמחלו על כבודם

טומאת המת לאדם יותר מנבלת בהמה כי כאיש גבורתו להיותו איש שיש בו קדושה מחיים, מה שאין כן הבהמה. ועל דרך זה הוא ההפרש בין ישראל לאומות, שאין בגוף עכו"ם שום קדושה וכו'. ע"ש. ובכנהאי גוונא דהוי כאילו ספי לה איסורא לא היה צריך לשמוע לאמו, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק י' מהלכות ממרים הלכה יב) שאם אמר לו אביו לעבור

והנה בבן איש חי (פרשת שופטים אות כב) כתב, אב שמחל על כבודו כבודו מחול. ע"כ. ומרן אאמו"ר שליט"א כתב על זה בספרו הליכות עולם ותרפס הדברים גם כש"ת יביע אומר חלק ד' חיד סי' טז: נשאלתי מאברך ת"ח שכאשר הוא מבקר בבית הוריו, אביו או אמו מכבדים אותו בשתיית תה או קפה, או בפירות, האם רשאי לקבל מידם. תשובה: בגמרא קידושין (לא) אמרו, אמר ליה ר' יעקב בר אבא לאבבי, כגון אנא וכו', וע"ש בהר"ן. ונראה דסבירא ליה להר"ן שמסתמא אמו של ר' ישמעאל היתה מפצירה בו על כך, והוא בחושבו לנכון שהדבר כולוול בכבודה לא נעתר לבקשתה, עד שהורו חכמים שרצונה זהו כבודה, הילכך גם כשאביו מפציר בו ומקפיד הרבה על זה, אפילו הוא בן תורה, כיון שרצונו הוא כבודו, יקבל ממנו. ומרן הבית יוסף (סוף סימן רמ) הביא דברי הירושלמי הנ"ל, וכתב, ופסק רבינו ירוחם כן בין באביו בין באמו, ולי נראה דאיכא לפלוגי במילתא בין אם אביו הוא בן תורה, לאינו בן תורה, מדגריסין בקידושין (לא). מאמך קבל, מאבך לא תקבל, דכיון דבן תורה הוא חלשא דעתיה. ע"כ. וולכאורה לא משמע כן מדברי הר"ן הנ"ל, דמוכח שאפילו הוא בן תורה אם מקפיד הרבה על כך יקבל ממנו. ואפשר דמרן לא מיירי במקפיד הרבה, ומשום הכי מפליג בין אם הוא בן תורה או לא. ודוחק לומר כן, שהרי אמו של ר' ישמעאל היתה מקפידה הרבה, ובכל זאת ס"ל למרן לחלק בין אם היה אביו בן תורה או לא. וצ"ע.

ומרן בשלחן ערוך (סימן רמ סעיף כ"ה) פסק: אם האב רוצה לשרת את הבן מותר לקבל ממנו, אלא אם כן האב בן תורה. ע"כ. ולא חילק כמו שכתב הר"ן, שאם אביו מקפיד הרבה על כך יקבל הימנו. ואמנם הרב פרי חדש בליקוטי יורה דעה (סימן רמ וף נ"ה ע"ג) כתב על דעת הר"ן, ויש לרחות ראיתו, דהיכא דאביו בן תורה אפילו יקפיד הרבה לא יקבל, משום דלא סגי דלא חלש דעתיה. עכ"ל. (וכן דבא בסעיף יס"ד ס"ס רמ).

כבודם מחול, אפי' להשתמש מהם, ומ"מ אף במה שמחלו על כבודם ראוי שלא יקבל מהם אלא בהידור ובסירוב עד שיעשו עצמם כמכירים שלא מן הדין הוא. ע"כ. נמצא שגם המאירי ס"ל כהר"ן שאם מקבל מהם לאחר שמפצירים בו, ויקפידו הרבה אם לא יקבל מהם, רשאי וטעוה לקבל מהם, שרצונם זה הוא כבודם. וכן מצאתי להג"מ (קידושין לא. עמוד קעח) שכתב כהר"ן. ע"ש.

וראיתי בספר משכנות יעקב להג"ר יעקב בן נעים (בקינים צ"ח מלכה דף יד.) שהעיר שמדברי הרמב"ם והטור ושאר ראשונים שהשמיטו דברי הגמרא הנ"ל, מה שאמר אביי לר' יעקב בר אבא מאבוכ לא תקבל, משמע דסבירא להו שאין החילוק הזה נכון להלכה, והוקשה לו ממרן הש"ע (סי' ע"ח סעיף כ"ה) שהביא הדין הזה להלכה, שאם האב בן תורה לא יקבל ממנו, וכתב ליישב, כי נראה שרבי יעקב בר אבא היה גדול בתורה יותר מאביו, ודין הרב המובהק המופלג בחכמה, דינו כרבו המובהק, וא"כ משורת הדין היה חייב אביו לכבדו, לפי שיטת הרא"ש והפוסקים, אלא דהוה מספקא ליה לר' יעקב אם בשעה שמקבל שירות מאביו, צריך להדרו, כדין הרב המובהק שמחל לתלמידו, שצריך על כל פנים להדר לו, כמ"ש בפסקי הרא"ש (קידושין ס"א) או דילמא אין צריך אפי' להדרו, אבל אין לו ספק שיכול לקבל ממנו בהידור ובבקשת מחילה, ופשט לו אביי שלא יקבל מאביו בלא להדרו, והידור מיהא בעי. ואפשר שגם מרן סבירא ליה הכי שרשאי לקבל מאביו אם הוא מהדרו ובבקשת מחילה. עכ"ד. וחזי לאצטרופי שיהיה רשאי לקבל מאביו, עם ההידור ובקשת מחילה, באופן שאם לא יקבל תהיה עליו קפידא מצד אביו לאחר שהפציר בו מאד. וכנ"ל. ולכן העיקר בזה דלא כהפרי חדש שכתב לדחות דברי הר"ן, ושלא כהב"ח יוסף והרב גדולת אלישע (סי' ס"ח) שהביאו דברי הפרי חדש להלכה. ועיין עוד בספר חסידים (סי' ט"ו) שכתב, שאף על פי שאין לבן להקיץ את אביו, אפילו כשבא ריוח לידו, (כאדעו מעשה של דמא בן נחמיה בקידושין לא.) מכל מקום אם יודע הבן שאביו יצטער יותר על שלא הקיצו, ויודע שאדברה ישמח אביו אם יקיצנו בשביל הריוח, או בשביל דבר מצוה או ללכת לביהכ"נ שפיר דמי להקיצו. ע"כ. ודון מינה לנ"ד, שאם יודע הבן שאביו ישמח בקבלו ממנו את הכיבוד שמגיש לו, או כוס תה, או שאר מאכל ומשקה, יקבל ממנו, אך יעשה כן לאחר בקשת המחילה מכבוד אביו, ובכה"ג אפי' אם אביו תלמיד חכם מותר

לקבל ממנו. ולכאורה היה נראה לומר דמה שפסק מרן השלחן ערוך שאם הוא בן תורה לא יקבל ממנו, היינו שהוא בגדר תלמיד חכם, ואם יקבל ממנו חלשא דעתיה, והוי פגיעה בכבוד התורה. ולפי מה שכתב הרשב"ץ בתשובה חלק א' (סי' לג.) גדר תלמיד חכם שמגדירה לכבודו, היינו חכם שראוי למנותו פרנס על הצבור, שלמד כל התלמוד בדברים הנהוגים, ושיהיה התלמוד שגור בפיו, ויודע להוציא ממנו דין על קו היושר. ע"ש.

אולם מרן בשו"ת אבקת רובל (סי' ר"ב) הביא דברי הרשב"ץ הנ"ל, וכתב דמה שהצריך שלמד כל התלמוד, נראה שלבני דורו כתב כן, אבל בדורות אלו לא ימצא מי שלמד כל התלמוד כי אם אחד מעיר, ועוד שהרשב"ץ יחיד הוא בזה, ולא מצאנו לו חבר לא בראשונים ולא באחרונים. ע"כ. ועיין עוד בשו"ת מהרשד"ם (תח"ט סי' שס"א) ובשו"ת ויען אברהם פלאג"י (תח"ט סי' ו') ובשו"ת יחזקאל דעת ח"ג (סי' ע' עמוד רכ"ה) ע"ש. וכל שכן לשון "בן תורה", שמשמעותו שלומד תורה כאשר תשיג ידו, וכגון אברך כולל שתורתו אומנותו. ולפי ערך הדור נקרא בן תורה, ואין ראוי לקבל ממנו, ואע"פ שכתבנו לעיל ש"ל שזהו דוקא כשאביו וגם אמו מושיטים לו כוס, והוא אינו זקוק אלא לכוס אחד, בזה הוא שיקבל רק מאמו, ולא יקבל מאביו, ושכ"כ הגאון בעל שבות יעקב, מכל מקום מדברי מרן מוכח שאפי' רק אביו מוזג לו כוס, אם הוא בן תורה לא יקבל ממנו.

וזקן אמת כי בספר משכנות יעקב הנ"ל כתב, שהרמב"ם והסמ"ג והטור השמיטו דברי הגמ' בזה, ומשמע דס"ל שחילוק זה בין אם האב בן תורה או לא, אינו להלכה. וכו'. ע"ש. וי"ל ע"ד. ועכ"פ אין לנו לזוז מדברי מרן שקבלנו הוראותיו. ורק אם אביו מקפיד הרבה אם לא יקבל ממנו מצוה לשמוע בקולו שרצונו זהו כבודו. אך יבקש ממנו מחילה על טרחתו. וכ"ז כשהאב מקדים לשרת את בנו ומגיש לו מעצמו כוס תה ומגדנות, אבל אין לבן לבקש מאביו או מאמו לעשות לו שירות בבישול והגשת מאכל או משקה, אפי' אחר בקשת מחילה. וכ"כ מהר"א פאפו בס' יעלו חסידים (סי' ק"ב). אא"כ הוא רעב או צמא ואין לו אפשרות ליטול בעצמו ויודע שאביו ואמו ישמחו בהגשתם לו מאכל ומשקה, אז יוכל לקבל מהם בשעת הצורך. ועיין בקידושין (ס"ה) לא חציף איניש לשוויי לאביו שליח. וכ"ה בשו"ת תורה לשמה (סי' רס"ח) ע"ש. והכל לפי ראות עיני החכם. וראה עוד להלן.

צו. ואמנם אין לבן לבקש מאביו לשרתו, אפילו על ידי שיבקש ממנו מחילה. וכן יש לזהר שלא יבקש מהוריו שיגישו לו מאכל בשעת הסעודה, וכגון שמבקש מאביו שיגיש לו הצלחת. ואפילו אם אין אביו בן תורה לא יבקש ממנו לשרתו. אולם אם הוא נצרך לזה וקשה לו בלא שיבקש מהם, ויודע שהם שמחים בזה, מותר גם בזה. (צ)

צז. אם הביאו פרי לפני האב, והאב הגישו לבנו, יסרב פעם אחת ויאמר שרוצה שהאב יאכל הפרי, אך כשאביו לא חזר בו לא יסרב יותר. (צ)

צח. אין ראוי לבן לעשות את אביו שליח, כגון שיקנה לו קרקע או דבר אחר, או שיקבל עבורו איזה חפץ, ואפילו לדבר מצוה, כגון לקדש עבורו אשה פלונית, או שיכדוק את חמצו בליל י"ד בניסן, או להפריש לו חלה ותרומות ומעשרות, שזו דרך חציפות לעשות את אביו שליח. אולם אם האב שמח בזה ורוצה לעשות זאת עבור בנו, אין בזה איסור. (צח)

לבקש מאביו להכין לו אוכל

1234567

החסידים, כל שכן זה שמקדים לשאול המחילה על מנת לחטוא. ע"ש. ועיין בגמ' קידושין (לה) דלא חציף איניש לשוויי לאביו שליח. וכן כתב בשו"ת תורה לשמה (סימן רסח). אך אם הביא לו אביו מעצמו איזה חפץ וכיוצא בזה, מותר לקבל ממנו.

(צו) על פי המבואר בהערה הנ"ל. וכן כתב מהר"א פאפו ביעלוו חסידים (סימן קנב), דאף שמקדים ומבקש מחילה על זה אסור. וחולין וגנאי גדול הוא לו. דאף על גב דאב שמחל על כבודו כבודו מחול, היינו בדיני אדם אבל בדיני שמים חייב, וכמו שכתב בספר

הביאו שתיה לאביו ונותן לבנו אם יסרב

1234567

אהבתו לאביו. ואהבת הבן לאביו זהו כבודו. אך לא יסרב הרבה אלא מעט, והיינו פעם אחת, בכדי שיראה לאביו וגם להיו שבים שהוא חפץ ושמת בהנאת אביו שישב לאביו ויאמר בפירוש אני רוצה ושמת שאתה תאכל או תשתה זה, ואחר שסירב ואמר כך, אם אביו עודנו נותן לו לשתות, לא יסרב יותר. וע"ש שהביא ראיה לזה מהגמרא סוטה (מט.) רב הונא אשכח וכו'. ע"ש. והנה במה שכתב בפשיטות שאם אביו מגיש לו דבר מאכל אין הבן צריך לסרב כלל, הנה מדברי המאירי הנ"ל מבואר, דצריך שיסרב מעט עד שידעו שלא מן הדין הוא שהם ישרתוהו. ומה שהוכיח כן מהגמ' פסחים, התם איירי משורת דרך ארץ, ואין הגדול מוחל על כבודו. אבל הכא איירינן שהאב בא לשרת את בנו, דבר שצריך להיות ההיפך.

(צז) כבר ביארנו לעיל דאב הרוצה לשרת את בנו על פי הדין רשאי, ולכן כתב בשו"ת תורה לשמה (סימן עה) דפשיטא שאם האב נתן כוס לבנו לשתות, או איזה פרי לאכול, שצריך תיכף ומיד לקבלו ולא לסרב כלל, דהא מצינו בפסחים (פו:) ברב הונא דיהבו ליה כסא וקבליה בחד זמנא ולא סרב עד שיפצירו בו, ושאלו אותו אמאי עבד הכי, ואמר להם דמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול. ע"ש. וכל שכן הכא דכבוד אב הוא דאורייתא דאין לסרב כלל. אך נידון השאלה הנז' הוא שאני מהא מפני שהכוס הזה הובא תחלה לאביו לשתות, ורק עתה שראה האב את בנו לפניו הנה באהבתו לו רצה ליתן אותו לו, והבן מסרב בשביל שרוצה בהנאת אביו, הנה ודאי דא שניא טובא, דיש לומר שרי ליה לסרב מעט מפני שהסירוב הזה הוא מוכיח על

לעשות את אביו שליח

לאביו שליח. ודילמא ארצויי ארציה קמיה וכו'. ופירש רש"י, ודילמא ארצויי ארצ'י בן קמיה אביו

(צח) בגמרא קידושין (סה) אמרו, אמרי ליה רבנן לרבנא, ודילמא שליח שויה, לא חציף איניש לשוויי